

אָשִׁי, כיצד פירשו רבא ואבאי שהבחינת עוסקת בעיר עגולה
שנותנים לה אלף אמה מגרש בעיגול מסביב לעיר, וְהָא אִיכָא
מִדְּרָשָׁא דְּרַבִּינָהּ – והרי יש לעיר בליטת קרנות, שמאחר והדין הוא
שמרבעים עיר עגולה, נידונית היא מנעה במרובעת, ומכיון
שנותנים לה מגרש בעיגול סביב נמצא שקרנות העיר תופסים חלק
ממקום המגרש, ואין כנגד הקרנות מגרש אלף אמה (צירוף ה').
אמר לו רב אשי: אין הבחינת עוסקת בעיר מרובעת, אלא בְּמִתָּא
עִיגוּלָא – בעיר עגולה שאין לה קרנות, ולפיכך אין העיר תופסת
ממקום המגרש כלום.
שב רב חביבי והקשה לרב אשי: וְהָא רִיבְעִי – והרי הדין הוא שיש
לרבע עיר עגולה וליתן לה קרנות, ומעתה הרי היא כעיר
מרובעת, וקרנותיה תופסות חלק מאלף אמה של המגרש.
שב רב אשי והשיב לו: אִמְרוּ דְּאִמְרִין חֻינָן בְּמִתָּא דְּרַבִּינָהּ – מה
שאמרנו שמרבעים את העיר היינו רק לענין כך שמודדים את
תחומיה כאילו היא מרובעת, בין לגבי תחומי שבת, ובין לגבי
תחומי ערי הלויים, אבל רְבִיעִי דְּרָאִי מִי כְּרִבְעָנָא – האם עשינו את
העיר מרובעת ממש, כלומר, האם הוספנו עליה בתים עד
שנעשתה מרובעת, הרי ודאי אין הדבר כן, ומאחר שהעיר עגולה
היא נמצא שיש לה אלף אמה של מגרש ריק סביבה, אף כנגד
קרנות העיר.
הגמרא מקשה על מה שנתבאר לעיל (נ) שתחומי העיר נשכרים
שמונה מאות אמה: אָמַר לִיה רַב חֲנִינְאִי מְחֻנְנָא לְרַב אָשִׁי, כיצד
יתכן הדבר שמאחר ומודדים את תחומי העיר על ידי הנחת טבלה
בקרנותיה משתכרים התחומים שמונה מאות אמה לכל צד,
כלומר, שאלכסון של ריבוע אלפיים אמה על אלפיים אמה הוא
אלפיים ושמונה מאות אמה, מְכַדִּי – הרי אין עדיפות האלכסון
אלא מפני הריבוע, שכן עיגול אין לו אלכסון וריבוע יש לו
אלכסון, ונמצא שאורכו של אלכסון יותר מקו ישר הוא כפי
ההפרש שיש בין ריבוע לעיגול, והרי כלל הוא בדינו, בְּמִתָּא מְרֻבְּעָא
יֵתֵר עַל הָעִגוּל רְבִיעִי, כלומר, ששיטחו של מרובע גדול ברבע
משטחו של עיגול השווה לו באורכו, דהיינו, שיש להוסיף על
העיגול שליש כדי להגיע לשטחו של המרובע, ומעתה יש
להקשות, הֲנִי תִּמְנִי מִאָּה – וכי בריבוע של אלפיים אמה נוספים
על האלכסון עוד שמונה מאות אמה, שִׁית מִאָּה וְשִׁיתִין וְשִׁבְעִי
תִּלְתָּא תְּנִי – הרי לפי חשבון זה אין להוסיף אלא שליש של
אלפיים אמה, שהם שש מאות וששים ושבע אמות פחות שליש,
ונמצא שאורכו של אלכסון של אלפיים אמה הוא רק אלפיים
ושש מאות וששים ושש אמות שליש אמות.
רב אשי משיב על הקושי: אָמַר לִיה רַב אָשִׁי לְרַב חֲנִינְאִי
מְחֻנְנָא, אין חשבון זה נכון כאן, משום דְּהִנֵּי מִלֵּי בְּעִיגוּלָא מְנֻ
רְבִיעִי – ההפרש שהזכרת בין עיגול לריבוע הוא נכון רק לענין
עיגול הנמצא בתוך ריבוע, ששטחו הוא פחות ברבע משטחו של
הריבוע, לפי שההפרש שביניהם מתחלק לכל קרנות הריבוע ואינו
עומד במקום אחד (צירוף ו'). אָבֵל בְּאַלְכֶסוֹנָא בְּעִינָא מִפִּי – אבל
ההפרש שבין אלכסון של ריבוע לקו ישר של ריבוע גדול יותר
משיעור זה, לפי שכל ההפרש שביניהם הוא בזוית זו, ועל כך יש
בידינו כלל אחר, דְּאָמַר מַר, בְּלֵאמֹר אִתְּמַר בְּרִיבּוּעַ אִתְּמַר וְהָא חֻמְשִׁי
בְּאַלְכֶסוֹנָא – כל ריבוע שאורכו אמה אחת אורך אלכסונו הוא
אמה ושתי חמישיות, ולפיכך ריבוע שאורכו אלפיים אמה יש
להוסיף עליו שתי חמישיות שהם שמונה מאות אמה, ונמצא
ששיעור אלכסונו הוא אלפיים ושמונה מאות אמה.

משנה

משנה זו דנה מהיכן מודדים תחום אלפיים אמה של עיר: נִתְּנִין
קֶרְפֶּף לְעִיר, דְּכָרִי רְבִי מֵאִיר. כלומר, כאשר באים למדוד תחום
אלפיים אמה שמחוץ לעיר, אין מתחילים למנות מן החומה של
העיר, אלא מניחים תחילה שטח ריק של שבעים אמה ושני שליש,
שהוא נידון כמו העיר עצמה, ומשם והלאה מונים אלפיים אמה

דל – הוצא לצורך מגרשי העיר אֶרְבַּע דְּתַחֲמוֹמִין וְאֶרְבַּע דְּקֶרְנֹת –
ארבעה ריבועים של אלף אמה על אלף אמה מן התחומין וארבעה
ריבועים מן הקרנות, בְּמִתָּא הִי – כמה הוא שיעור שטחו של
המגרש, תִּמְנִינָא – שמונה ריבועים (צירוף א), ואם כן יש לתמונה הרי
תִּלְתָּא הִי – שטח זה הוא שליש משטח קרנות העיר ותחומיה
ובלא שטח העיר עצמה, שכן שיעור התחומין והקרנות הוא
עשרים וארבעה ריבועים, וכיצד יתבאר דברי הברייתא 'נמצא
מגרש רביעי'.
מתרצת הגמרא: מִי בְּכֶרֶת בְּרִבְעָא קְאָמַר – וכי סובר אתה שהתנא
של הברייתא עוסק בעיר מרובעת, אין הדבר כן, אלא בְּעִיגוּלָא
קְאָמַר – בעיר עגולה הוא עוסק, ומעתה יש לצמצם את שיעור
מגרשי העיר, שכן בְּמִתָּא שטחו של מְרֻבְּעָא יֵתֵר עַל שטחו של הָעִגוּל,
רְבִיעִי, דל רְבִיעִי – הוצא רבע משיעור שמונה ריבועים של מגרשי
עיר מרובעת, שִׁשִּׁי לְהֵוֵה שִׁתָּא – נותרו ששה ריבועים לצורך מגרשי
עיר עגולה, וְשִׁיתָא מְעֻשְׂרִים וְאֶרְבַּע רִיבְעָא תְּנִי – וששה ריבועים
למגרש הם רבע מתוך עשרים וארבעה ריבועים של תחומי העיר
וקרנותיה (צירוף ב).
הגמרא מביאה ביאורים נוספים בדברי הברייתא: רְבִיעָא אָמַר, מֵאִי
רְבִיעִי – מה כוונת הברייתא באומרה 'נמצא מגרש רביעי', רְבִיעִי
דְּתַחֲמוֹמִין. כלומר, הברייתא אינה עוסקת במגרש של קרנות העיר
אלא במגרש של תחומיה בלבד. ומעתה ניתן לפרש את דברי
הברייתא כפי שסברה הגמרא מתחילה, בעיר שהיא אלפיים אמה
על אלפיים אמה, ובלא צירוף העיר עצמה לחשבון. שכן שיעור
תחומי העיר וקרנותיה הם שלושים ושנים ריבועים של אלף אמה
על אלף אמה, ואילו שיעור המגרש של התחומין בלבד הוא
שמונה ריבועים, ונמצא שהמגרש הוא רבע מתחומי העיר
וקרנותיה (צירוף ג).
רַב אָשִׁי אָמַר, מֵאִי רְבִיעִי – מה כוונת הברייתא באומרה 'נמצא
מגרש רביעי', רְבִיעִי דְּקֶרְנֹת. כלומר, דעת רב אשי היא שאין נותנים
מגרש לתחומי העיר אלא צירוף הקרנות בלבד. ומעתה ניתן לפרש
את דברי הברייתא בכל עיר שבעולם, בין גדולה בין קטנה, בין
עגולה ובין מרובעת, שכן לעולם יש לכל עיר קרנות בשיעור
אלפיים אמה על אלפיים אמה, שהם ארבעה ריבועים של אלף
אמה על אלף אמה לכל קרן, ובסך הכל ששה עשר ריבועים לכל
קרנות העיר, ושיעור המגרש שבתוך הקרנות הוא ריבוע אחד של
אלף אמה על אלף אמה לכל קרן, שהם ארבעה ריבועים לכל
קרנות העיר, ונמצא ששיעור מגרש העיר הוא רבע משיעור
קרנות העיר (צירוף ד).
הגמרא מקשה על דברי רב אשי: אָמַר לִיה רַבִּינָא לְרַב אָשִׁי, כיצד
מפרש אתה שאין נותנים מגרש אלא לקרנות העיר, וְהָא 'סְבִיב'
תְּנִי – והרי נאמר במקרא (במדבר לה ד) 'וּמִגְרָשֵׁי הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתֵּן
לְלִוִּים מִקִּרְיַת הָעִיר וְחֻצָּה אֵלָּה אֲמָה סְבִיב' ולמדים מכך שיש ליתן
את המגרשים 'סביב' לעיר, והיינו לכאורה מסביב לעיר כולה, ולא
רק בקרנותיה.
השיב רב אשי לרבינא: מֵאִי – מה היא כוונת הכתוב 'סְבִיב', סְבִיב
דְּקֶרְנֹת – שיש ליתן את המגרשים מסביב לעיר בקרנותיה, שכן
תיבת 'סביב' יכולה להתפרש אף על הקרנות לבדן. דָּאִי לֹא תִּמְנִי
הָבִי – שאם לא תאמר כן, אלא ש'סביב' היינו מסביב לכל העיר
ממש, אם כן גְּבִי קֶרֶבֶן עוֹלָה דְּכִתְבִּי (ויקרא א ה) 'וּזְרוּקוּ (בְּגִי אֶחָד) אֶת
הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ סְבִיב', הָבִי נְמִי – האם אף כאן תאמר שהכוונה
היא סְבִיב מְשֻׁשׁ, והרי אין זורקים את דם העולה מסביב למזבח
ממש אלא רק בזוויתיו. אֵלֵא בהכרח צריך אתה לומר, מֵאִי – מה
היא כוונת הכתוב באומרו 'סְבִיב', סְבִיב דְּקֶרְנֹת – לזרוק את הדם
על זוויות המזבח, הָבִי נְמִי – אף כאן לענין מגרשי הערים יש לומר
כן, מֵאִי – מה היא כוונת הכתוב 'סְבִיב', סְבִיב דְּקֶרְנֹת – שיש ליתן
את המגרשים מסביב לעיר בקרנותיה.
הגמרא מקשה על מה שנתבאר לעיל שבעיר עגולה מודדים אף
את המגרש סביב לה בעיגול: אָמַר לִיה רַב חֲנִינְאִי מְחֻנְנָא לְרַב

לתחומי העיר.

וְחֻכְמִים אוֹמְרִים, לֹא אִמְרוּ לִיתֵן קֶרֶפֶס לַעִיר יְחִידָה, אֲלֵא רַק בֵּין שְׁתֵּי עֵירוֹת, שֶׁאִם יֵשׁ בְּסוּמָן לָזוֹ שֹׁטח רֵיק עַד שִׁיעוֹר שְׁבָעִים אַמָּה וְיִשְׂרָאִים וְשְׁנֵי שְׁלִישׁ אַמָּה, וְכֵן יֵשׁ בְּסוּמָן לָזוֹ שֹׁטח רֵיק עַד שִׁיעוֹר שְׁבָעִים אַמָּה וְיִשְׂרָאִים, כְּלוּמָר, שֶׁבִצְרוּרָה שְׁנֵיהֶם יֵשׁ בֵּין הָעֵירוֹת עַד מֵאָה וָאַרְבַּעִים וְאַחַת אַמּוֹת וְשְׁלִישׁ, עוֹשֶׂה הַקֶּרֶפֶס אֶת שְׁתֵּיהֶן וְלִהְיוֹת נִידוּנִים כְּמִקּוֹם אֶחָד, לִפִּי שֶׁכֵּל קֶרֶפֶס נִידוּן כְּמוֹ הָעֵיר הַסּוֹכְכָה לוֹ, וְנִמְצָא שֶׁהָעֵירוֹת מְחוּבְרוֹת זוֹ לָזוֹ עַל יְדֵי הַקֶּרֶפֶס, וְהִוצֵא מֵעִירָה אַחַת לִילֵךְ חוּץ לַתְּחוּם דֶּרֶךְ הָעֵירָה הַשְּׁנִיָּה אֵינוֹ מֵתַחֵיל לַמְּנוֹת אֲלֵפִים אַמָּה מִגְּבוּל עֵירָתוֹ אֲלֵא מִגְּבוּל הָעֵירָה הַשְּׁנִיָּה. אֲבָל אִם שִׁיעוֹר הַשֹּׁטח שֶׁבִּינֵיהֶם הוּא יוֹתֵר מִמֵּאָה וָאַרְבַּעִים וְאַחַת אַמּוֹת וְשְׁלִישׁ, שׁוֹב אֵינֶן נִידוּנֹת כְּמִחוּבְרוֹת, אֲלֵא כְּשֵׁנִי מִקּוֹמוֹת שׁוֹנִים, וְהִוצֵא לִילֵךְ חוּץ לַתְּחוּם דֶּרֶךְ הָעֵירָה הָאַחֶרֶת מוֹנֵה אֲלֵפִים אַמָּה מִגְּבוּל עֵירָתוֹ. וְכֵן הוּא הָדִין לִגְבֵי שְׁלֹשָׁה כְּפָרִים הַמְּשֻׁלָּשִׁין – הַעוֹמְדִים בְּצוּרַת מְשׁוּלָשׁ, שֶׁאִם יֵשׁ בֵּין הַשְּׁנֵים הַחִיצוֹנִים שֹׁטח רֵיק עַד שִׁיעוֹר מֵאָה וָאַרְבָּעִים וְאַחַת אַמּוֹת וְשְׁלִישׁ אַמָּה, עוֹשֶׂה הַכֹּפֶר הָאֶמְצָעִי אֶת שְׁלֹשָׁתָן לִהְיוֹת נִידוּנִים כְּמִקּוֹם אֶחָד, וְהִוצֵא מֵאֶחָד הַכְּפָרִים לִילֵךְ חוּץ לַתְּחוּם דֶּרֶךְ אֶחָד הַכְּפָרִים הָאַחֵרִים אֵינוֹ מֵתַחֵיל לַמְּנוֹת מִגְּבוּל הַכֹּפֶר שֶׁהוּא דֶרֶךְ בּוֹ, אֲלֵא מִגְּבוּל הַכֹּפֶר הַשְּׁנִי. אֲבָל אִם יֵשׁ בִּינֵיהֶם יוֹתֵר מִשִּׁיעוֹר זֶה, נִידוּנִים כְּשִׁלְשָׁה מִקּוֹמוֹת שׁוֹנִים.

גמרא

הגמרא מבררת מה מקורו של דין קרפס: מנא הני מילי – מנין לומדים דין זה, שיש ליתן קרפס לעיר. אמר רבא, יש ללמוד דין זה ממנה דאמר קרא לגבי מגרשי הלויים (ממדר לה ד') מקור העיר והוציא אלף אמה סביב, ויש לדקדק מדברי הכתוב שכך אמרה תורה, תחילה תן חוצה – תן קרפס מחוץ לעיר, ואחר כך מדוד את תחומי העיר ומגרשיה.

שנינו במשנה: וְחֻכְמִים אוֹמְרִים לֹא אִמְרוּ וכו' קרפס אלא בין שתי עיירות.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדעת חכמים במשנתנו: איתמר – נאמרה מחלוקת בבית המדרש בביאור שיטת חכמים, הסוברים

שאין נותנים קרפס אלא בין שתי עיירות. רב הונא אמר, דעת חכמים היא שנותנים קרפס אחד לעיר הו' וקרפס אחד לעיר הו', כלומר, שנותנים לכל עיר שטח של שבעים אמה ושיריים הסמוך לה שיהא נידון כמותה, ונמצא שאם יש ריוח ביניהן עד מאה וארבעים ואחת אמות ושליש נעשות הן כעיר אחת.

חייא בר רב אמר, אין נותנים לדברי חכמים אלא קרפס [אחד] לשתייהן – לשתי העיירות, שאם יש ביניהן ריוח עד שבעים אמה ושני שליש נעשות כעיר אחת. אך אם יש ביניהן יותר משיעור זה נידונות כשתי עיירות שונות.

הגמרא מקשה על דברי רב הונא ממשנתו: תנן – שנינו במשנתנו, וְחֻכְמִים אוֹמְרִים לֹא אִמְרוּ קֶרֶפֶס אֲלֵא בֵּין שְׁתֵּי עֵירוֹת. ומאחר ונקטה המשנה 'קרפס' בלשון יחיד ולא 'קרפפות' בלשון רבים משמע שאין נותנים להן אלא קרפס אחד, והרי זה תיובתא ו–(פירכא) על מימרא דרב הונא, הסובר שנותנים להן שני קרפפות.

מתרצת הגמרא: אמר לה רב הונא – רב הונא יתיר לך, מאי – מה היא כוונת המשנה שנותנים 'קרפס' בין שתי עיירות, אין הכוונה לקרפס אחד ממש, אלא 'תורת קרפס', כלומר, שנותנים להן דין קרפס, ויְעוֹלָם – אך באמת נותנים קרפס אחד לזו וקרפס אחד לזו. מוסיפה הגמרא: הכי נמי מוקתא – אכן כך מסתבר לומר, שלדברי חכמים נותנים להן שני קרפפות, מוקתא סיפא – שהרי שנינו בסיפא שאם יש לזו ו–לעיריה האחת) שטח ריק של שבעים אמה וישריים הסמוך לה, וכן יש לזו ו–לעיריה האחרת) שטח ריק בשיעור שבעים אמה וישריים הסמוך לה, כלומר, שיש ביניהן עד מאה וארבעים ואחת אמות ושליש, עושה הקרפס לשתייהן ו–לשתי העיירות) ליהיות נידונות כמקום אחד, שמע מינה שנותנים שני קרפפות לשתי עיירות, וכדברי רב הונא.

מקשה הגמרא: לויא – האם יש לומר, תיבתי תיובתיה – שמדברי הסיפא יש פירכא על מימרא דחייא בר רב, הסובר שלשיטת חכמים נותנים רק קרפס אחד בין שתי עיירות, שהרי מפורש בדברי המשנה שנותנים להן שני קרפפות.

מתרצת הגמרא: אמר לה חייא בר רב – חייא בר רב יתיר קושיא זו,

הא מני – שסיפא זו כשיטת מי נאמרה, כשיטת רבי מאיר היא, כלומר, אין הסיפא המשך של דברי חכמים, אלא כדברי רבי מאיר היא, הסובר שנותנים קרפף אפילו לעיר אחת, ולשיטתו אכן נותנים שני קרפפות לשתי עיירות, אך לדברי חכמים אין נותנים לשתי עיירות אלא קרפף אחד.

מקשה הגמרא: א – אם הסיפא של המשנה כשיטת רבי מאיר היא, הא תני ליה רישא – הרי כבר שנינו דין זה ברישא של המשנה, נותנים קרפף לעיר, דברי רבי מאיר, והיינו שאפילו לעיר אחת נותנים קרפף, ואם כן פשוט הדבר שלשתי עיירות יש ליתן שני קרפפות, ומדוע הוצרכה המשנה לשוב ולהשמיענו זאת בסיפא. מתרצת הגמרא: צריכא – הוצרכה המשנה להשמיע את דינו של רבי מאיר בשני אופנים. דאי מההיא – שאילו היתה שונה את דינו רק ברישא של המשנה, שנותנים קרפף לעיר אחת, הוה אמינא – סבורים היינו לומר, הוה צריכא וכו' לתרתי – שלדברי רבי מאיר לעולם נותנים רק קרפף אחד, בין לעיר אחת ובין לשתי עיירות, קא משמע לן – לפיכך הוצרכה המשנה לשוב ולהשמיענו בסיפא, דלתרתי תרי תבין להו – שלשתי עיירות יש ליתן שני קרפפות, ואם אין ביניהן יותר משיעור זה הן מתחברות להיות אחת.

ואי אשמעינן קא – ואילו היתה המשנה משמיעה את דינו של רבי מאיר רק בסיפא, לענין כך שנותנים שני קרפפות לשתי עיירות, סבורים היינו לומר שרק בשתי עיירות נהוג דין קרפף, משום דהיקא תשמיעיהו – משום שציר להן המקום להשתמש ביניהן, לפי שכל עיירה צריכה שטח ריק לנו, ולפיכך אם אין שם אלא שיעור שני קרפפות הן נידונות כעיר אחת, אכל הוה – ברישא של המשנה, העוסקת בדין עיר אחת, דלא דהיקא תשמיעיהו – שאין צר לה המקום להשתמש מחוץ לעיר, לפי שאין עיר אחת סמוכה לה, אימא לא – שמה יש לומר שאין נותנים לה אפילו קרפף אחד. צריכא – לפיכך הוצרכה המשנה להשמיענו ברישא שגם לעיר אחת נותנים קרפף.

הגמרא מקשה על דברי רב הונא ממשנתנו: תנן – שנינו במשנה (לעיל ע"א), וכן שלש קברים המשולשין, אם יש בין שנים החיצונים מאה וארבעים ואחת אמה ושלש, עושה אמצעי את שלשתן להיות אחד. סברה הגמרא, שכונת המשנה היא ששלושת הקברים עומדים בשורה אחת בזה אחר זה, ויש בין כפר לכפר ריוח של שבעים אמה ושייריים (ציור א), ובצירוף שני הרווחים יש בין הקברים החיצונים מאה וארבעים ואחת אמה ושלש. ועל כן היא מתייקת: מעמא – טעם הדבר שאם יש בין החיצונים עד מאה וארבעים ואחת אמות ושלש נעשים ככפר אחד, משום דאיכא אמצעי – שיש כפר אמצעי ביניהם, ונמצא שבין האמצעי לכל אחד מן החיצונים יש רק שבעים אמה ושייריים, שהוא שיעור קרפף אחד. הא ליכא אמצעי – אבל אם אין כפר אמצעי ביניהם, אלא יש שני כפרים שביניהם מאה וארבעים ואחת אמות ושלש, לא היו מתחברים להיות כאחד, והיינו משום שאין נותנים בין שתי עיירות אלא קרפף אחד של שבעים אמה ושייריים, והרי זה תיובתא – פירכא על מילא דרב הונא, הסובר שנותנים שני קרפפות לשתי עיירות.

מתרצת הגמרא: אמר לך רב הונא – רב הונא יתיר קושיא זו, הא אהמר עולה – הרי נאמר בבית המדרש על דין זה שבמשנה, אמר רבא אמר רב אידי אמר רבי חנינא, לא משולשין במש – אין כונת המשנה ששלושת כפרים אלו עומדים בשורה אחת בזה אחר זה, אלא מדובר באופן שהכפר האמצעי עומד בריחוק מקום, כנגד החלל שבין השנים החיצונים, ויש הפרש גדול בין שני הכפרים החיצונים, והדין בזה כך הוא, דואין (בודקים) כל שאילו מטייל – 'מכניס' את הכפר האמצעי ביניהן – בין הכפרים החיצונים, ויהיו שלושת הכפרים משולשין – עומדים בשורה אחת, ואין בין זה לזה – בין כל אחד מן החיצונים לאמצעי, אלא מאה וארבעים אמה ואחת ושלש, אז עשה הכפר האמצעי את שלשתן להיות מקום אחד (ציור ב), וממילא מתפרשת המשנה היטב כדברי רב הונא, שהרי

שיעור המרחק בין כל אחד מן הכפרים החיצונים אל הכפר האמצעי הוא כשיעור שני קרפפות, כשיטת רב הונא הסובר שנותנים שני קרפפות לשתי עיירות.

הגמרא מבררת את האופן שבו עומדים כפרים משולשים אלו: אמר ליה רבא לאבבי, כמה יהא שיעור המרחק בין חיצון לאמצעי. כלומר, עד כמה יהא הכפר האמצעי מרוחק מן הכפרים החיצונים, ועדיין יהא נידון כאילו הוא עומד ביניהם.

אמר ליה אבבי לרבא, שיעור המרחק הוא עד אלפים אמה. שאם האמצעי רחוק מן החיצונים עד שיעור זה דנים אותו כאילו עומד ביניהם ומחברם (ציור ד), הואיל וניתן לילך בשבת מזה לזה בלא עירוב.

הקשה רבא לאבבי: והא את הוא דאמרת – והרי אתה הוא זה שאמרת, פויתיה דרבא בריה דרבא פר רב הונא מסתברא – שמסתבר לומר כשיטתו של רבא בנו של רבא בר רב הונא, לגבי עיר העשויה בקשת (לעיל ב'ה). דאמר – שהוא סובר שאפילו אם יש בין היתר ו-החוץ המחבר בין שני ראשי הקשת לקשת יותר מאלפים אמה מכל מקום דנים את כל חלל הקשת כאילו הוא עיר אחת (ציור ה). ואם כן, אף כאן לגבי כפרים משולשים יש לומר כן, שאפילו אם הכפר האמצעי רחוק מן החיצונים יותר מאלפים אמה, מכל מקום יהא כל החלל שביניהם נידון כעיר אחת.

אמר לו אבבי לרבא: הדין הוה – וכי כך נראה בעיניך להשוות הדברים זה לזה, הרי יש לחלק ביניהם, הוה – שם, לגבי עיר העשויה בקשת, איכא פתחים – יש בתים לאורך הקשת, ונמצא שאדם שדר בקשת יכול לילך דרך אותם הבתים עד שיגיע לכל אחד משני ראשי הקשת, אפילו אם הקשת רחוקה מן היתר יותר מאלפים אמה, אבל קא – כאן, לגבי כפרים המשולשים, ליכא פתחים – אין בתים המחברים בין הכפר האמצעי לכפרים החיצונים, ונמצא, שאם רחוק הוא מהם יותר מאלפים אמה אי אפשר לילך בשבת מזה לזה, ולפיכך אין דנים אותם כמקום אחד אלא באופן שאין ביניהם אלפים אמה.

הגמרא מבררת פרט נוסף בדין כפרים המשולשים: ואמר ליה רבא לאבבי, כמה יהא בין חיצון לחיצון – כמה הוא שיעור המרחק בין שני הכפרים החיצונים, שעדיין יועיל הכפר האמצעי לחברם להיות אחד.

אמר לו אבבי לרבא: מדוע שואל אתה כמה יהא המרחק ביניהם, וכי מאי נפקא לך מיהא – איזה דין יצא לך מביטור שאלה זו, הרי כבר נתבאר שהכלל בזה הוא כל שאילו מכניס את הכפר האמצעי ביניהן – בין החיצונים, ואין זה לזה – בין האמצעי לכל אחד מן החיצונים, אלא מאה וארבעים ואחת אמות ושלש, אזי עושה האמצעי את שלושתן להיות אחד, ונמצא, שאין כל חילוק בדין בשיעור המרחק שבין החיצונים.

שב רבא ושאל מאבבי: ואפילו אם יש בין החיצונים מרחק של ארבעת אלפים אמה מועיל האמצעי לצרפם, כשאין בינם לבינו אלא מאה וארבעים ואחת אמות ושלש (ציור ו' 8).

אמר ליה אבבי לרבא, אין – אכן כן.

הקשה לו רבא לאבבי: והאמר (והרי אמר) רב הונא, עיר העשויה בקשת, אם יש בין שני ראשיה – בין שני ראשי הקשת, פחות מארבעת אלפים אמה מודדין לה – לאנשים הדרים בקשת, מן היתר, שאם רוצים הם לילך מן היתר והלאה, אינם מתחילים למדוד אלפיים אמה מביתם, אלא מן היתר, לפי שכל חלל הקשת נידון כעיר אחת, ואם לאו – ואם אין המרחק כזה, אלא יש בין שני ראשי הקשת יותר מארבעת אלפים אמה, מודדין לה מן הקשת, ואין דנים הכל כעיר אחת (ציור ז' 8). ואם כן, אף לגבי כפרים משולשים יש לומר כן, שאינם נידונים כעיר אחת אלא באופן שאין בין שני החיצונים ארבעת אלפים אמה.

אמר ליה אבבי לרבא, אין לדמות העניינים זה לזה, משום דהתם ליכא למימר מלי – שם, לגבי עיר העשויה בקשת, אי אפשר לומר שדנים את החלל שבין ראשי הקשת כאילו הוא מלא, ולפיכך אין

1 מחברים את שני ראשי הקשת אלא כשיש ביניהם פחות מארבעת
2 אלפים אמה. אבל הָכָא אֵיבָא לְמִימַר מְלִי - כאן, לגבי שלשה
3 כפרים משולשים, הכפר האמצעי נידון כאילו הוא ממלא את
4 החלל שבין הכפרים החיצונים, ולפיכך ניתן לחברם אף כשיש
5 ביניהם יותר מארבעת אלפים אמה.
6 הגמרא מקשה שמצינו שתי ערים הנידונות כאחת אף שיש ביניהן
7 מרחק גדול: אָמַר לִיה רַב סַפְרָא לְרַבָּא, הָרִי בְּנֵי הַמָּקוֹם שִׁשְׁמוֹ
8 אֶקִּיסְטָפוֹן, דְּמִשְׁחִינָן לָהּ תַּחֲוּמָא מֵהָאֵי גִיסָא דְאַרְדְּשִׁיר - שאנו
9 מודדים להם את תחומם מן הצד השני של העיר ארדשיר הסמוכה
10 לעירם, כלומר, שאם רוצים לילך חוץ לתחום דרך העיר ארדשיר
11 אינם מתחילים למנות אלפיים אמה מגבול עירם אלא מסוף העיר
12 ארדשיר. וכן בְּנֵי (תַּחֲוּמָא) דְאַרְדְּשִׁיר, מִשְׁחִינָן לָהּ תַּחֲוּמָא מֵהָאֵי
13 גִיסָא דְאַקִּיסְטָפוֹן - מודדים להם את התחום מן הצד השני של העיר
14 אקיסטפון. דהיינו, שערים אלו נידונות כעיר אחת. ויש לתמוה על
15 כך, הָא אֵיבָא דְגִלְתָּ דְּמַפְסָקָא - הרי נהר החידקל מפסיק בין שני
16 הערים, ושיעור רוחבו הוא יָתֵר מִמָּאָה וְאַרְבָּעִים וְאַחַת אַמּוֹת וְשָׁלִישׁ,
17 ואם כן, כיצד ניתן לחבר ביניהם, הרי הכל מודים שאין נותנים בין
18 שתי עיירות יותר משני קרפיות שהם מאה וארבעים ואחת אמות
19 ושליש.
20 נֶפֶק - יצא רבא לחוץ, אֲחִיו לִיה הִנֵּה אֲמַתְתָּא דְשׁוּרָא - הראה לו
21 את רגלי חומת העיר, דְּמַבְלֵי דְגִלְתָּ - שנבלעים בנהר החידקל,
22 בְּתוֹךְ שְׁבָעִים אַמָּה וְשִׁירִיִּים לְכָל עִיר, ונמצא שהם מצטרפים להיות
23 כמו הערים עצמם, ומעתה אין שתי הערים רחוקות זו מזו, ולפיכך

מצטרפות הן להיות עיר אחת.

משנה

משנה זו מבארת כיצד מודדים את תחום אלפיים אמה חוץ לעיר.
אֵין מוֹדְדִין אֶת הַתַּחֲוּמִין אֶלָּא בְּחֶבֶל שֶׁל חֲמִשִּׁים אַמָּה בְּדִיּוֹק, לֹא
פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר.

וְלֹא יִמְדוּד אֶלָּא בְּנֶגֶד לְבָו. כלומר, מאחר ומדידה זו נעשית על ידי
שני אנשים המחזיקים את החבל משני קצותיו, לפיכך קבעו להם
חכמים מקום קבוע, שיחזיק כל אחד את החבל כנגד ליבו, כדי
שלא יחזיק האחד כנגד צווארו והשני כנגד רגליו, ונמצא החבל
עומד באלכסון, והתחומים מתמעטים.

הִיָּה מוֹדֵד וְהִנֵּיעַ לְגֵיא [-עמק], או לְגֵדֵר [-חומת אבנים שנפלה
ונעשה שם גל גבוה ומשופע, ובני אדם מהלכים עליו], שאין
ברוחבם אלא חמישים אמה, מְבַלְעֵו - מבליע את הגיא או הגדר
במדידתו, כלומר, אינו מודד את שיפוע העמק או הגדר כלל, אלא
מעביר החבל מעליהם, כאילו היתה זו דרך חלקה [ציור ח].

וְחֹזֵר לְמִדָּתוֹ. כלומר, אם היו הגיא או הגדר רחבים יותר מחמישים
אמה ואי אפשר להבליעם, [שהרי החבל אורכו חמישים אמה
בלבד], אך מחוץ לעיר בצידה הם נעשים צרים, ורוחבם שם הוא
עד חמישים אמה, הולך המודד לצד העיר ומבליע שם את הגיא
או הגדר במדידתו, ולאחר מכן ממשיך ומודד בקו ישר עד שרואה
שנגמר רוחבו של הגיא כנגד העיר, וחוזר למדידתו הראשונה
שכנגד העיר [ציור ט].